

บทวิเคราะห์เชิงปรัชญาที่มีอิทธิพลต่อมุมมองทฤษฎีองค์การ

The Philosophical Analysis Influencing Perspectives of
Organization Theories

เบญจมาส ลักษณะนิยานนท์¹
เชมณัฐ ภูทองไชย²

บทคัดย่อ

การรวมกลุ่มกันของมนุษย์เพื่อร่วมมือกันในการทำงานนั้น ได้เกิดขึ้นมานานตราบเท่าที่มีสังคมมนุษย์เกิดขึ้น ต่อมามนุษย์จึงได้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างกันและมีวิธีการศึกษาค้นคว้าที่เป็นระบบมากขึ้น ผลของการพัฒนา นี้จึงนำไปสู่การเกิดขึ้นของแนวคิดที่หลากหลาย ซึ่งแนวคิดเหล่านั้นได้ถูกนำไปศึกษาค้นคว้าและทดลองซ้ำแล้วซ้ำอีก จนกระทั่งทำให้แนวคิดบางแนวคิดได้รับการยอมรับการพิสูจน์ มีการยอมรับกันอย่างกว้างขวาง และได้ถูกเรียกชื่อว่าเป็น ทฤษฎีในที่สุด แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดบางแนวคิดก็อาจถูกต่อต้านหักล้างหรือไม่ถูกยอมรับและค่อยๆ เลิกกล่าวถึงกันใน เวลาต่อมา

ในทัศนะของผู้เขียนแล้ว ผู้เขียนมิได้มีข้อสรุปว่ามุมมองที่มีต่อทฤษฎีแต่ละยุคสมัยแต่สมัยนั้นมีความถูกต้อง หรือไม่ประการใด แต่ผู้เขียนเพียงต้องการเสนอให้ผู้อ่านได้เห็นมุมมองที่มีต่อแต่ละแนวความคิดในลักษณะที่แตกต่างกัน ในแต่ละยุค เพราะความแตกต่างเหล่านั้นอาจเป็นผลเนื่องมาจากความแตกต่างของสภาพแวดล้อมและบริบททางสังคม ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดนั้นๆซึ่งแตกต่างกันไป โดยสรุปการศึกษาถึงรากฐานทางความคิดของทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ในยุค ต่างๆนั้นจะทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบถึงพัฒนาการของทฤษฎีเหล่านั้น และทราบถึงบทบาทของผลกระทบจากสภาพแวดล้อม หรือบริบททางสังคมที่มีต่อทฤษฎีต่างๆ ซึ่งมีค่าอย่างยิ่งที่เราควรใส่ใจศึกษา

คำสำคัญ: ทฤษฎีองค์การ, นวนิยม/ สมัยใหม่, สัญลักษณ์, หลังนวนิยม/ หลังสมัยใหม่

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาการจัดการทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

²รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Abstract

Grouping of humans for cooperating works had occurred as long as human society had emerged. Subsequently, humans had transferred knowledge to each other and systematically studied more. The result of this development led to the establishment of various new concepts which would be repeatedly study and experimented until some of the concepts were proved, wildly confirmed, and then named the concepts as theories finally. Other concepts, however, might be resisted or were not accepted and might gradually fade away.

In author's perspective, the author does not make a conclusion that which view on a concept is correct or incorrect. Instead, the author aims to provide the readers with different views of each concept in an era as those views probably are the results of different environments and contexts related a concept. In sum, studying the fundamental concepts of social science theories in many eras made the learners insight into the development of the theories and the roles of the effects from social environments or contexts on the theories. It is worth to learn.

Keywords: Organization Theory, Modernism, Symbolic Interpretivism, Postmodernism

บทนำ

คำว่า “องค์การ” ในภาษาอังกฤษตรงกับคำว่า “Organization” โดยหมายถึง การรวมกันของกลุ่มบุคคลเพื่อกระทำกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายในบางอย่าง เช่น กิจกรรมทางธุรกิจหรือกิจการของรัฐ (Oxford Dictionaries, 2018) ซึ่งหากพิจารณาตามความหมายนี้แล้ว ก็คงไม่มีใครตอบได้ว่า องค์การนั้นได้ถือกำเนิดขึ้นมาตั้งแต่เมื่อใด เพราะการรวมตัวของกลุ่มคนเพื่อช่วยเหลือกันทำงานให้ประสบผลสำเร็จนั้น ได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่มีมนุษย์เกิดขึ้นบนโลกใบนี้แล้ว แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อมนุษย์มุ่งหวังเพื่อที่จะให้งานของตนและกลุ่มที่ทำนั้นได้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ มนุษย์จึงได้ศึกษาค้นคว้าหาแนวทางเพื่อให้ตนเองและกลุ่มประสบความสำเร็จ ซึ่งหมายถึง วิธีการบริหารจัดการที่ตนเอง ดั่งนั้นมนุษย์จึงได้ศึกษา ค้นคว้า โดยเริ่มต้นจากการตั้งสมมติฐาน และทำการทดลองแบบซ้ำแล้วซ้ำอีก จนกระทั่งผลลัพธ์ที่ได้สามารถอธิบายข้อเท็จจริง สามารถคาดคะเน อธิบาย ทำนายเหตุการณ์ต่างๆไปที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์นั้นๆอย่างถูกต้อง และมีเหตุผลเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง และได้ถูกนำไปใช้ต่อกันจนกระทั่งกลายเป็น “ทฤษฎี” (Theory) ในที่สุด ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ทฤษฎี (Theory) ถูกสร้างขึ้นมาจาก “มโนคติ” หรือความคิดที่มีลักษณะเป็นนามธรรม (Abstract) หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า “แนวความคิด” (Concept) ดังเช่น การนำเสนอแนวคิดระบบราชการและอำนาจ (Bureaucracy and authority) ของแมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) อีมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) และ คาร์ล มาคส์ (Karl Marx) ซึ่งเกิดขึ้นก่อนที่จะมีทฤษฎีองค์การ (Organization Theory) ตามมา เป็นต้น (Hatch & Cunliffe, 2006)

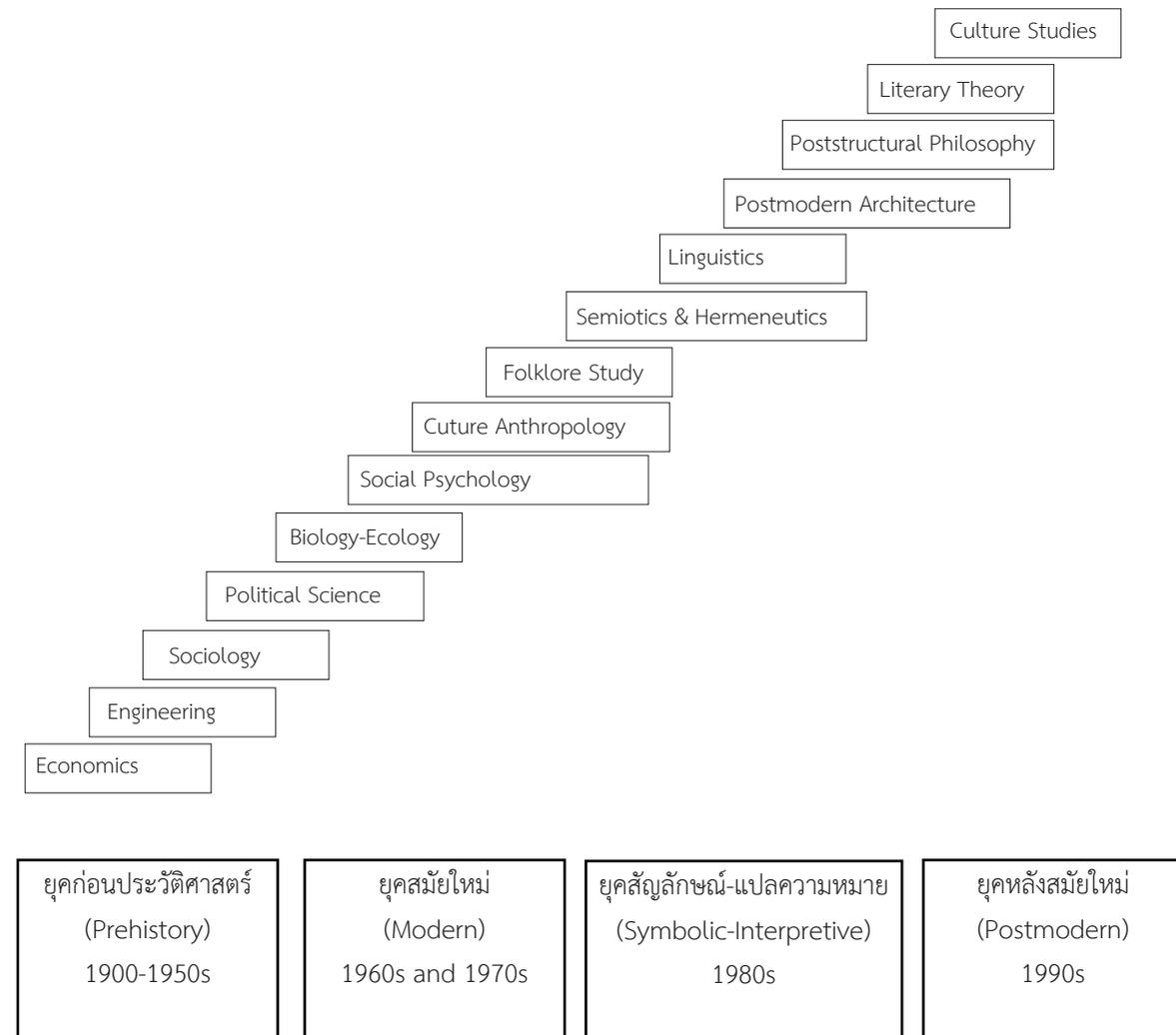
แนวคิดและทฤษฎี (Concept & Theory)

ปัจจุบันแนวความคิด (Concept) ได้ถูกนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการทำวิจัย (Research) เพื่อศึกษาหาความรู้ โดยเป็นแนวทางในการกำหนดคำถาม การทดสอบสมมติฐาน กรอบความคิดในการศึกษา และใช้ในการออกแบบการวิจัย และการอธิบายผลของข้อมูล หรือ สามารถกล่าวได้อีกว่า เรานำเอา ทฤษฎี (Theory) มาใช้ในการพรรณนา อธิบาย และทำนายปรากฏการณ์ที่สนใจ (Phenomenon of interest) (Jason et al., 2016) แต่อย่างไรก็ตาม บางครั้งการอธิบายปรากฏการณ์ที่มีความซับซ้อนมากๆ เช่น ในกรณีของพฤติกรรมมนุษย์นั้น จะต้องใช้แนวความคิด (Concept) หรือมุมมองที่กว้างขวาง (Broad Perspective) และใช้ความหลากหลายของศาสตร์ (Variety of field of study) เพื่อช่วยในการอธิบาย เนื่องจากพฤติกรรมมนุษย์มีความสลับซับซ้อนอย่างมากนั่นเอง

สำหรับทฤษฎี (Theory) ที่ใช้ในการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ที่สำคัญในปัจจุบันนั้น มักเป็นทฤษฎีพฤติกรรมเชิงการบริหารที่เรียกว่า “ทฤษฎีองค์การ” (Organization Theory) ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการทำงานภายในองค์การของสมาชิกว่า ควรทำงานอย่างไร และศึกษาว่าทำไมจึงไม่ประสบความสำเร็จ เป็นต้น (Cambridge Business English Dictionary, 2018)

มุมมองต่อทฤษฎีองค์การ (Perspectives to Organization Theories)

การศึกษาเกี่ยวกับวิธีการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ และการศึกษาว่าทำไมจึงไม่ประสบความสำเร็จนั้น ได้เริ่มมีการศึกษามานานหลายทศวรรษ ซึ่งผู้เขียนขออธิบายเป็นแผนผังความคิดต่อไปนี้

จากแผนภูมิข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของทฤษฎีองค์การ โดยได้นำเอาศาสตร์สาขาต่างๆ มาเป็นพื้นฐานในการศึกษาทฤษฎีองค์การ (Organizational Theory) ผ่านกาลเวลาและมุมมอง (Perspectives) ของผู้ศึกษาที่แตกต่างกัน เนื่องจากองค์การแต่ละองค์การจะมีโครงสร้างหรือลักษณะที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับบริบทที่แต่ละองค์การจะต้องรับผิดชอบ ดังนั้นจึงทำให้ทฤษฎีองค์การ (Organizational Theory) มีแหล่งที่มาจากศาสตร์หลากหลายสาขา เช่น เศรษฐกิจ สังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์และศาสตร์อื่นๆ อีกมากมาย ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับว่ามุมมองหรือแนวคิดของผู้ศึกษาในยุคสมัยดังกล่าว จะมีแนวทางไปในทิศทางใด ซึ่งก็จะส่งอิทธิพลต่อแนวทางในการศึกษา และหากปัจจัยดังกล่าวได้เกิดการเปลี่ยนแปลงก็จะทำให้กระบวนทัศน์ของทฤษฎีองค์การมีการเปลี่ยนแปลงไปตาม (Paradigm Shifted) การพยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีองค์การ (Organizational Theory) ที่มีความซับซ้อนยากแก่การทำความเข้าใจ จึงต้องใช้ศาสตร์ทางด้านปรัชญา (Philosophy) เข้ามาช่วยในการศึกษา

ผู้เขียนมองว่าการศึกษาทฤษฎีองค์การนั้น ผู้ที่ทำการศึกษาส่วนใหญ่แล้วมักจะศึกษาตามลำดับของพัฒนาการของทฤษฎีองค์การเป็นสำคัญ ดังนั้นผู้เขียนจึงได้เขียนบทความนี้ขึ้นมา เพื่อเป็นการนำเสนอมุมมอง (Perspectives) ที่มีต่อทฤษฎีที่แตกต่างกันไป โดยการนำเอาปรัชญา (Philosophy) เข้ามาร่วมในการศึกษา เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจเกี่ยวกับพื้นฐานการคิด และเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีองค์การ (Organization Theory) ได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ที่ 1 แสดงพัฒนาการของทฤษฎีองค์การ
ที่มา: The four major perspectives of organization (Hatch & Cunliffe, 2006)

ตารางที่ 1 แสดงมุมมอง (Perspectives) ต่อทฤษฎีองค์การ (Organization Theory)

นวนิยม/สมัยใหม่ (Modernism)	ยุคสัญลักษณ์-แปลความหมาย (Symbolic Interpretivism)	ยุคหลังนวนิยม/หลังสมัยใหม่ (Postmodernism)
<p>ภววิทยา (Ontology) มีความเชื่อในสิ่งที่เป็นวัตถุวิสัย (Objective) หรือ การมีอยู่จริงการคงอยู่ความเป็นจริงที่ปรากฏและเชื่อว่าสิ่งใดที่เกิดขึ้นย่อมมีเหตุที่ทำให้สิ่งนั้นเกิดขึ้น</p>	<p>ภววิทยา (Ontology) มีความเชื่อในสิ่งที่เป็นอัตวิสัย (Subjectivity) โดยเชื่อว่าเราไม่สามารถรับรู้สิ่งที่ปรากฏได้หากขาดความรู้สึกรู้สึกนึกคิดหรือเชื่อว่าความจริงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นขึ้นอยู่กับเราเป็นคนตัดสินเอง</p>	<p>ภววิทยา (Ontology) มีความเชื่อว่าความจริงนั้นเป็นผลมาจากวาทกรรม หรือ ชุดของความคิดที่มีลักษณะเป็นระบบและสืบทอดหรือบอกเล่าต่อเนื่องกันมา ดังนั้นสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้น จะต้องมึลักษณะที่เป็นข้อความที่สามารถอ่านหรือแสดงให้เห็นได้ (Context)</p>
<p>ญาณวิทยา (Epistemology) มีความเชื่อตามแนวทางของปฏิฐานนิยม (Positivism) คือการค้นหาคำความจริงจากสิ่งที่ยอมรับกันอย่างเป็นสากล (ทฤษฎี) เพื่อใช้เป็นกรอบในการค้นหาคำความจริงหรือค้นหาข้อสรุปที่ยังไม่รู้ (Deductive)</p>	<p>ญาณวิทยา (Epistemology) มีความเชื่อตามแนวทางของนัยนิยม (Interpretivism) หมายถึงการมองว่าความรู้หรือความจริงนั้นแท้จริงแล้วเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ทำการค้นหาคำรู้หรือความจริงด้วยวิธีการแปลความหมายของสิ่งที่พบเห็น แล้วก่อรูปขึ้นเป็นความรู้หรือความจริง</p>	<p>ญาณวิทยา (Epistemology) มีความเชื่อตามแนวทางของหลังยุคนวนิยมหรือหลังสมัยใหม่ (Postmodernism)ซึ่งเชื่อว่าความรู้ที่มีอยู่นี้ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงหรือไม่และเชื่อว่าสิ่งที่เป็นจริง (The real) กับสิ่งที่ปรากฏ (Apparent) นั้นอาจไม่ใช่สิ่งเดียวกันดังนั้นจึงปฏิเสธ ความเชื่อที่เป็นสากล (Universal) และความเป็นวัตถุวิสัย (Objectivism)</p>

องค์การ (Organization)	องค์การ (Organization)	องค์การ (Organization)
มีความเห็นว่า “องค์การ” เป็นการรวมกลุ่มกันของคนโดยมีการออกแบบและจัดการระบบของการตัดสินใจและการกระทำโดยยึดถือตามบรรทัดฐาน (Norm) ของเหตุและผลเพื่อที่จะบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล	มีความเห็นว่า “องค์การ” เป็นการสร้างความจริงทางสังคม (Social construction of reality) โดยสมาชิกภายในองค์การจะทำการติดต่อสื่อสารมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและทำการตกลงร่วมกัน ดังนั้นความรู้หรือความจริงจึงเป็นความรู้หรือความจริงของสมาชิกภายในองค์การนั้นๆเองที่ช่วยกันสร้างขึ้นมา	มีความเห็นว่า “องค์การ” นั้นถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อกำหนดความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจของสมาชิก(En-actingpower-relation)เป็นการกดขี่ข่มเหงความไร้เหตุผลการบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร เป็นเวทีที่ใช้เพื่อการประชดประชนระหว่างกันเพื่อความสนุกสนานและ เป็นข้อความ (Context) ที่ถูกสร้างขึ้นด้วยภาษา(Language)

จุดเน้นของทฤษฎีองค์การ	จุดเน้นของทฤษฎีองค์การ	จุดเน้นของทฤษฎีองค์การ
เน้นการค้นหากฎเกณฑ์ที่เป็นสากล วิธีการ เทคนิคและวิธีการควบคุมขององค์การ โดยขึ้นชอบ (Favors) การกำหนดโครงสร้างที่ยึดหลักเหตุผล มีกฎระเบียบ มีกระบวนการที่เป็นมาตรฐานและทำการปฏิบัติที่เป็นกิจวัตร (Routine practices)	มุ่งอธิบายว่ามนุษย์จะอย่างไรจึงจะให้ความหมายของเนื้อหา (Context) โดยผ่านการแปลความหมาย (Interpretive) ตัวอักษรและการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ หรือรูปแบบและกระบวนการต่างๆ	เน้นการรื้อ-สร้าง(Deconstruction)เนื้อหา (Context) ของทฤษฎีองค์การที่ทำให้องค์การไม่ประสบความสำเร็จ (Destabilizing) โดยเฉพาะแนวคิดของกลุ่มนวนิยม/สมัยใหม่ (Modernism) และจะเปิดเผย (Revealing) ให้เห็นถึงการถูกกดทับทางความคิด (Oppressed)และสนับสนุนการทบทวนหรือสะท้อนกลับของการสร้างทฤษฎี (Theorizing) และการจัดองค์การ (Organizing)

สรุป

จากเนื้อหาที่ได้กล่าวมานี้ ได้แสดงให้เห็นว่าทฤษฎี (Theory) สำหรับกลุ่มสมัยใหม่ (Modernist) แล้วจะนำมาใช้เพื่อการอธิบาย (Explain) ส่วนกลุ่มสัญลักษณ์-การแปลความหมาย (Symbolic-interpretive) จะนำทฤษฎีมาใช้ในการพรรณนา (Describe) เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการแปลความหมาย ส่วนกลุ่มหลังสมัยใหม่ (Postmodern) นั้น จะนำทฤษฎีมาเพื่อวิพากษ์หรือสร้างสรรค์ส่วนประกอบย่อยของความจริง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ ภาววิทยา (Ontology) ญาณวิทยา (Epistemology) ของสมมติฐานของแต่ละคน โดยสรุปแล้วจุดเน้นของทฤษฎีนั้นก็คือ การนำมาใช้เพื่อการพรรณนา อธิบาย และทำนายปรากฏการณ์ที่สนใจ (Phenomenon of interest) นั่นเอง อย่างไรก็ตาม ในทัศนะของผู้เขียนมองว่าองค์การต่างๆ ในปัจจุบัน มีความซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น ดังนั้นผู้บริหารขององค์กรควรมีความเข้าใจ และสามารถประยุกต์ใช้ความหลากหลายของมุมมอง (Perspective) ต่างๆ ทั้งเพื่อการอธิบาย พรรณนา เข้าใจ และวิพากษ์ ปรากฏการณ์ที่สนใจ (Phenomenon of interest) และยิ่งกว่านั้นการมีมุมมองที่หลากหลายก็จะส่งผลให้ผู้บริหาร มีทักษะในการแก้ไขปัญหา ในสถานการณ์ที่แตกต่างกันไป สามารถนำเอาทฤษฎีองค์การมาประกอบการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ และการวางแผน องค์การได้ดียิ่งขึ้นในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- ติน ปรัชญพฤทธิ. (2553). *ทฤษฎีองค์การ*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- อัมพร อารังลักษณ์. (2557). *รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แนวหลังสมัยใหม่นิยม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Bennington, G. & Massumi, B. (1984). *Jean-François Lyotard. The Postmodern Condition : A Report on Knowledge*. USA: The University of Minnesota Press.
- Hatch, J. M. & Cunliffe, L. M. (2006). *Organization Theory*. NY: Oxford University Press.
- Hay, Colin. (2002). *Political Analysis: A Critical Introduction*. Hampshire: Palgrave.Jason.
- L. A., Stevens, E., Ram, D., Miller, S. A., Beasley, C. R., & Gleason, K. (2016). Theories in the field of community psychology. *Global journal of Community psychology practice*.
- Oxford Dictionary, (2018). Organization. [Online]. Retrieved from <https://en.oxforddictionaries.com>.
- Cambridge Dictionary, (2018). Organization Theory. [Online]. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/organizational-theory>